

Ольга Спис

Роль парацерковних організацій в розвитку пізньопротестантського руху в Україні в XXI ст.

Проаналізовано різні методи і форми служіння пізньопротестантських громад в Україні. Показано, що масштабності та різноплановості служінь Протестантська церква набула завдяки створенню парацерковних організацій – місій, рухів, альянсів, клубів, форумів, які засновувалися наприкінці 90-х рр. минулого століття. Це стало базою для формування спільнот професіоналів у конкретних напрямках, чого одна Церква зробити б не змогла. Посвята, вірність людей, об'єднаних спільною метою в конкретних місіях, рухах тощо, за 10–20 років функціонування в умовах релігійної свободи дозволила набути досвіду, що, безумовно, почало давати певні результати.

Ключові слова: пізньопротестантські Церкви, протестантський рух в Україні, парацерковні організації, форми і методи служіння, умови релігійної свободи, соціальні інститути

За майже 30 років функціонування в умовах релігійної свободи український протестантизм заявив про себе як рух гнучкий, творчий, здатний постійно реформуватися. Служіння всім, хто того потребує, філантропія завжди розглядалися українськими євангельськими протестантами як невід'ємна й модальна компонента релігійного обов'язку. І навіть найменші послаблення державного тиску та заборонної практики (як-от після подій 1905 р. чи Лютневої революції 1917 р.) супроводжувалися спробами інституалізувати цю діяльність. За радянської доби служіння ближньому здійснювалося, фактично, підпільно, оскільки організовані форми допомоги прямо заборонялися радянським законодавством про релігійні культури й досить послідовно придушувалися в зародку. Організація мережі соціального і євангелізаційного служіння стала одним із найнагальніших завдань пізньопротестантських союзів і спільнот після демонтажу тоталітарної системи. Саме таке служіння й вирізняє цих християн з-поміж усіх інших.

Від початку релігійної свободи в Україні протестантський рух пройшов щонайменше два соціально-політичні етапи розвитку, що й зумовили трансформацію Протестантської церкви. З 1990-х рр. українські протестанти проходили період адаптації до нових реалій, що полягала насамперед у зміні мислення – виході із сектантської субкультури, в яку вони були увігнані насильно і перебування в якій характеризувалося такими ознаками, як страх, пасивність щодо певних соціальних процесів, відсторонення від політичного життя країни. Питання національної ідентифікації протестантів не цікавило, вони більш ретельно ставилися до ідентифікації конфесійної. Часові межі закінчення цього етапу можна встановити лише орієнтовно, і вони не є спільними для всіх Церков. Перший період функціонування в умовах релігійної свободи (1990-ті рр. – початок XXI ст.) позначився також появою парацерковних організацій, котрі допомогли Церквам у їхньому залученні до активного служіння суспільству на різних рівнях. Одноразова чи неодноразова підтримка, що надавалася протестантами, уважність і щире зацікавлення долею окремої людини спри-

чиняли навернення багатьох до Церкви, проте проблеми в суспільстві не зникали: школи-інтернати не спустошувалися, самотніх матерів не ставало менше, шлюби розпадалися все частіше, смертей від алко- і наркозалежності теж не меншало. Протестанти дедалі глибше усвідомлювали, що потрібно бути не тільки щирими і старанними християнами, але й патріотами своєї країни. Так окреслився новий вектор подальшого розвитку, спрямований на оздоровлення всіх сфер суспільного життя. Стало зрозуміло, що “будувати рідну хату” означає не тільки допомогти потребуючим, нагодувати, вилікувати, звільнити – необхідно змінити саме середовище, мінімалізувавши передумови для виникнення негативних соціальних явищ. Ідеться про реформування і в політичному житті країни, і в її освітній системі, мережі ЗМІ і т. д., що вимагає діяльного впливу християн на суспільні інститути для актуалізації християнських цінностей. Тому різноманітні служіння представників українського протестантизму в другий період релігійної свободи, який умовно можемо віднести до ХХІ ст., завдяки парацерковним організаціям набули значно більшого масштабу. Тема нашого дослідження актуальна передовсім з огляду на важливість вивчення цих організацій як інструментарію для розширення сфери впливу протестантизму на сучасний український соціум.

Пізнопротестантський рух в Україні доби незалежності у вітчизняному релігієзнавстві студіювався доволі великою когортою вчених. Серед них М. Балаклицький, В. Єленський, В. Любашенко, М. Мокієнко, Р. Соловій, В. Титаренко, А. Тригуб, Л. Филипович, М. Черенков, П. Яроцький та ін. Аналіз статей і монографій дозволив зробити висновок, що питання служіння українських протестантів не вичерпується на жодному етапі їхньої історії, оскільки динаміка розвитку цього руху, посвяченість і глибока відповідальність його представників за долю ближніх дають змогу напрацьовувати все нові й нові форми й методи служіння, сприяючи також певному світоглядному переосмисленню.

Діяльність сучасних протестантських Церков в Україні, незважаючи на свою конфесійну розгалуженість, є організованою й високоактивною.

Прагнучи бути присутніми в усіх суспільних сферах, аби допомагати кожному у вирішенні його проблем, більшість протестантів готові змінювати форми свого служіння настільки швидко, наскільки цього потребує суспільство. Їхній духовний провід намагається знайти оптимальну модель присутності Церкви в житті соціуму. “Особиста віра нікуди не годиться, якщо вона не відбувається на соціальному рівні” [1, с. 102].

За словами В. Любашенка, протестанти соціальне служіння “розглядають як свідчення осмисленості свого земного існування, пошуків найефективніших засобів практичної реалізації християнських заповідей” [2, с. 318]. Їхня увага націлена на майбутнє, в якому релігійний чинник вплине на життя країни.

Головними видами служіння пізнопротестантських громад України є соціальне та євангелізаційне, ефективність яких значною мірою забезпечується діяльністю парацерковних організацій. Парацерковна організація – це спільнота “відроджених людей” (найчастіше з різних Церков), котрі мають спільне бачення реалізації певної місії та входять до одної підзвітної організації задля виконання поставленого завдання.

Життєдіяльність такої спільноти не замінює собою життєдіяльності помісної Церкви (для прикладу, Вечеря Господня у християнській організації може бути одноразовим актом, тоді як у помісній Церкві вона є невід'ємною частиною існування).

Створення парацерковних організацій в українському протестантизмі стало феноменом, що знівелював гостре відчуття конфесійної належності. Співпрацюючи в певній місії, асоціації, навчальному закладі чи русі, протестанти з різних конфесій усе більше відчують духовне єднання на сповнення Христового бажання, щоб “усі були одно”. “Єдність дозволяє досягати того рівня, який неможливо досягнути самотужки, яким би гарним те чи інше служіння не було”, – читаємо на головній сторінці сайту Східноєвропейського лідерського форуму [3]. Часто місія чи рух збирає не лише різноконфесійних протестантів, а й фахівців та всіх охочих з інших християнських Церков – православних і католиків, усіх небайдужих до долі країни. Скажімо, асоціація “Новомедіа” згуртовує різноконфесійних мовників, журналістів, ставлячи за ціль популяризацію й утвердження християнських цінностей у медійному просторі. Впродовж 14 років вона організовує для християнських журналістів форуми, які є масштабними майданчиками для професійної реалізації на засадах високих фахових стандартів. У місії “Молодь для Христа” протестанти з різних Церков уже чверть століття працюють із юнацтвом. Відносно недавно заснований протестантами рух “Всі разом”, що є неформальним об’єднанням громадських структур та суспільно корисних ініціатив.

Напрямки роботи парацерковних організацій вражають своєю багатоплановістю. Про це свідчать хоча б самі форми служіння: капеланське; реабілітаційне, медичне – інвалідам, ВІЛ-інфікованим; тюремне – в’язням; дитяче – дітям вулиці, зі шкіль-інтернатів, з малозабезпечених сімей; молоді груп ризику (тій, яка виховується в неповних чи нездорових сім’ях); біженцям. Крім цього, існує й низка служінь, які спрямовані на попередження соціальних проблем, – студентське, для шкільних учителів, психологів, соцпрацівників.

Побіжно зауважимо, що досить різноплановою в Україні є й діяльність Римокатолицької та Української греко-католицької церков, насамперед у царині сімейного служіння, проте, згідно з висновком Р. Кухарчука, “є сфери, де євангельські протестанти визначають тенденції. Як приклад, це всиновлення дітей”. Адже “величезна кількість сиріт перебувають або в усиновленні в християнських родинах або – під опікою християн. Також першими в історії України ВІЛ-інфікованих дітей почали всиновлювати протестанти. Це великий приклад того, – продовжує автор, – як євангельські християни у позацерковному середовищі вирішують велику соціальну проблему” [4].

Сьогодні євангельські віруючі опікуються життям 20 тис. сиріт. 5 тис. знедолених хлопчиків і дівчаток отримують матеріальну підтримку. Системно функціонують 23 соціально-психологічні центри для дітей, для матері й дитини [5].

Особливо посилено євангельські християни працюють із знедоленими дітьми. Так, два десятиліття тому Р. Корнієнко започаткував соціальне служіння їм, створивши Об’єднання соціальних проєктів “Отчий дім”. Щомісяця Об’єднання дбає про 5 тис. підопічних. Реабілітаційний центр “Республіка Пілігрим” за 17 років свого існування

підтримав більше 3 тис. безпритульних дітей. Ще понад двом тисячам малолітніх безхатченків допомогла за 18 років “Служба порятунку дітей”. Тож величезна, а можливо й основна, заслуга в тому, що для нашої країни нині не властиве таке явище, як безпритульні діти, належить саме протестантам [6, с. 9].

З огляду на те, що в Україні 106 тис. дітей проживає в інтернатних закладах, після закінчення яких 50 % здійснюють злочини, 20 % поповнюють ряди безхатченків, 15 % вдаються до спроби самогубства і лише 1 % здобуває вищу освіту, надзвичайно важливим служінням є сприяння таким підліткам у їхній адаптації до соціального життя. “Одна надія” – проєкт, започаткований протестантами в 2009 р., збирає людей, метою котрих є ефективна допомога дітям-сиротам і дітям з інтернатів у соціалізації.

Тільки з 50 п’ятидесятиницьких місій, що займаються доброчинністю, 30 опікується сиротами та безпритульними дітьми. Відомо, що на утриманні Церков перебувають 14 сиротинців [7], хоча насправді точне число назвати важко, позаяк майже кожна протестантська Церква – баптистів, п’ятидесятників, адвентистів, харизматів так чи інакше залучена до такої діяльності.

Найпотужнішою громадською структурою, що зосереджена на проблемі подолання сирітства в Україні, є заснований протестантами Альянс “Україна без сиріт”. Ця всеукраїнська організація об’єднує 100 християнських спільнот. Один із членів її правління – Стів Вебер, очільник Асоціації “Еммануїл”, американець, який уже 27 років мешкає в Україні, батько шістьох дітей, троє з котрих прийомні. До Альянсу входить, зокрема, чимало установ, організацій Церкви адвентистів сьомого дня: Український гуманітарний інститут, медіа-група “Надія”, Міжнародний благодійний фонд “Крок з надією”, ВБФ “Краще життя”, ADRA Ukraine, Християнський адвентистський медичний центр “Angelia”. “Україна без сиріт” співпрацює з “міжнародними та національними неурядовими, благодійними та громадськими організаціями, з релігійними спільнотами та об’єднаннями, комерційними та бізнес-структурами, а також урядовими та державними установами різних рівнів” [8].

Головна мета Альянсу – охопити всіх дітей-сиріт справжньою турботою, дати змогу кожній дитині зростати в люблячій сім’ї та попередити сирітство в Україні. Для цього передбачається:

- формувати суспільну думку про важливість допомоги дітям і сім’ям;
- співдіяти з владою для формування ефективної державної політики у сфері захисту дітей і сімей;
- розвивати співробітництво з Церквами та релігійними спільнотами у справі опіки над дітьми та сім’ями.

Протестанти були серед ініціаторів реформування системи інтернатних закладів. Саме голова Української церкви християн віри євангельської М. Паночко, виступаючи з трибуни у Верховній Раді 26 серпня 2015 р., закликав державу “активно сприяти створенню будинків сімейного типу” [9].

Протестантськими Церквами практикуються і такі форми роботи, як оздоровлення сиріт, дітей із малозабезпечених і багатодітних сімей у літніх таборах. Табірні відділи функціонують фактично в усіх церковних об’єднаннях, на всіх рівнях: всеукраїнському, обласних, районних, міських та сільських. Тільки Асоціація християнських

таборів, починаючи з 1996 р., сприяла реалізації понад 700 таких заходів. Лише 2017 р. в її навчальних акціях узяли участь 2 243 працівники християнських таборів, у яких побувало 25 тис. підлітків та юнацтва. Плідна праця Асоціації сприяла інтенсифікації табірної руху серед християнських Церков. На сьогодні в Україні вже діє ще принаймні сім аналогічних організацій. Наприклад, тільки Черкаським обласним об'єднанням ЄХБ за останні два роки було оздоровлено понад 2 тис. дітей [10, с. 7].

Протестанти є також фундаторами розмаїтих великомасштабних рухів, місій тощо, які виконують роль міжконфесійних платформ. Так, за почином журналіста і протестантського діяча Руслана Кухарчука влітку 2010 р. був створений уже згаданий громадський рух “Всі разом!”. Його головна ціль – побудова на базі традиційних християнських сімейних цінностей здорового громадянського суспільства. Актуалізоване ним гасло “Міцна родина – міцна Україна” об'єднало просімейні організації та ініціативи. Саме цей рух поклав початок соціальним фестивалям “Всі разом за сім'ю!” У 2017 р. до національного марафону цих фестивалів долучилося по всій Україні вже понад 100 тис. осіб, а вуличний сімейний рух охопив 33 районних та обласних центри. “Організація “Всі разом” чинить також активний опір намаганням змінити культурні підвалини суспільства, заснованого на християнських цінностях, докладаючи чимало зусиль до цього в юридичній площині. У тісній співпраці з усіма, хто поділяє християнський погляд на сім'ю, вона ефективно протидіє спробам вилучити з Конституції України визначення шлюбу як союзу чоловіка та жінки, а також впровадженню через українське законодавство легалізації одностатевих шлюбів” [10, с. 4].

Потужним Альянсом, ідею створення якого подав уже названий Стів Вебер, є “Україна за сім'ю” (2014). До цього об'єднання належать 23 організації, 7 корпоративних партнерів, 5 проєктів, 2 тис. учасників.

Свангельські християни переймаються також просвітництвом, покликаним закласти підвалини щасливого життя та успішного батьківства. На будівництво міцних сімей, зосібна, зорієнтована “Молодь з місією”. Це загальносвітовий рух християн із різних культур, вікових груп і християнських конфесій, посвячених служінню Ісусу Христу по всьому світі. Нині він діє у більш ніж 180 країнах, маючи 1 100 осередків, що нараховують понад 18 тис. працівників. “МЗМ” – вільно структурована організація, членів котрої пов'язує лише спільне бачення своєї місії. Вона прагне відображати Бога, Його природу й характер у кожному аспекті своїх служінь, серед яких особливу увагу привертають сімейні клуби. Власне вони сприяють поширенню сімейних цінностей і розвитку гармонійних стосунків в українських родинах. Сімейне служіння відбувається також при місії “Україна для Христа” (1991).

Українські протестанти, попри свою конфесійну розгалуженість, доволі одностайні в розумінні значущості тих служінь, що стосуються подолання кризи батьківства в країні. 2003 року з'явився Міжнародний центр батьківства, який пропонує матеріали семінарів і тренінгів, що містять досвід батьків різних країн, результати досліджень у цій сфері, корисні практичні поради та ін.

У жовтні 2006 р. цим Центром розпочато проєкт під назвою Громадська ініціатива “День Батька”. Основним її завданням визначено формування в українському суспільстві належного сприйняття життєвої сутності чоловіка як батька і встановлення святкування Дня Батька в Україні на державному рівні. Тобто “шлях до подолання кризи батьківства в першу чергу повинен полягати в наявності відповідного світогляду до того, хто є добрим батьком, у вигляді державної ідеології з цього питання”, – зазначає В. Виноградов [10, с. 6].

Ціла низка місій, клубів скерована на служіння молоді: Асоціація “Еммануїл”, “Молодь на роздоріжжі”, “Молодь для Христа”, “Україна для Христа”, “Молодь з місією”, Співдружність студентів-християн, Молодіжний дискусійний клуб “Тема”, молодіжні зустрічі в наметі – клуб “Фіміам”, клуб “Майбутнє”, Християнські молодіжні табори, Християнська футбольна ліга, Спортивна коаліція.

Сімейне служіння в протестантизмі відоме завдяки функціонуванню сімейних клубів і таборів, а також проєктам “Тиждень подружжя”, “Нове життя”, “Сімейне життя”.

Серйозною причиною розлучень в українському суспільстві є алкоголізм та наркоманія. Протестанти дуже активні в служінні реабілітації. Вони допомагають алко- та наркозалежним отримати повне звільнення від негативних звичок, духовно і фізично відродитися. Реабілітаційне служіння як чи не найскладніша форма діяльності, що потребує великих духовних ресурсів та матеріальних витрат, здебільшого розвинуте в п’ятидесятницьких і харизматичних церковних спільнотах. У вітчизняному протестантському середовищі особливо помітну роль відіграє “Асоціація християнських центрів реабілітації”, до котрої входить 200 закладів різних конфесій. Ще приблизно 100 реабілітаційних центрів функціонують поза межами Асоціації, як-от “Teen Challenge” – місія, що мобілізує людей та ресурси для допомоги алко- і наркозалежним. Зусиллями працівників понад 300 протестантських центрів більше 50 тис. осіб є ресоціалізованими з високою вірогідністю відновлення особистості [6, с. 11].

Протестантські громади завжди відзначалися швидким реагуванням на всі труднощі в житті країни, бо у фокусі їхньої діяльності завше були назрілі проблеми суспільного життя та духовні цінності людини. У часі війни на сході України служінням для біженців займаються благодійний рух “Мені не байдуже”, Асоціація “Духовне відродження”, “Світло на Сході”.

Протестанти все частіше демонструють і свою громадянську позицію. Уже неодноразово згаданий Всеукраїнський громадський рух “Всі разом” з кожним роком стає дедалі ширшим і впливовішим, залучаючи національну еліту до вирішення важливих суспільних проблем через щорічні форуми. Інші парацерковні організації також спрямовані на розповсюдження ідеї необхідності змін суспільства, яка полягає в ініціюванні професійного вдосконалення, формування характеру та християнського світогляду. Ці функції беруть на себе “Місія в професії” та різні християнські професійні спільноти – Альянс юристів-християн, медиків-християн, освітян, Співдружність студентів-християн, Молодіжний клуб “Тема”.

Революція Гідності спонукала Церкви до перегляду соціальної доктрини. Саме в цей період вони стають активними в соціально-політичному житті, глибше усві-

домивши значення своєї діяльності задля духовного оновлення соціуму. На окрему увагу заслуговують дводенний Глобальний лідерський саміт у супроводі спікерів світового визнання, присвячений найрозмаїтішим сферам життя (побут, сім'я, церква, бізнес) [11], та чотириденний Східноєвропейський лідерський форум, метою щорічних заходів якого є підвищення впливовості Церкви в державі. “Наш фокус, – підкреслюється на сайті Форуму, – поширити розуміння Божої моделі політики, патріотизму, економіки, культури, медіа та інших сфер. Відкрити потенціал Церкви для суспільства” [12].

Як бачимо, навіть частковий аналіз служіння пізніх протестантів в Україні XXI ст. ілюструє зростання ефективності їхньої діяльності, порівняно з початковим етапом релігійної свободи. Це стало можливим завдяки заснуванню ними різноманітних парацерковних організацій – місій, рухів, альянсів, клубів, форумів, котрі допомагають налагодити співпрацю з різними соціальними інститутами – політикою, масмедіа, освітою, економікою, мистецтвом – з більш фахової позиції.

1. Настольная книга пресвитера. Москва, 2007. Вып. 2. 102 с.
2. Любашенко В. І. Історія протестантизму в Україні: курс лекцій. Львів: Просвіта, 1995. 318 с.
3. Про нас. URL: forumest.ua/pro-nas/.
4. Експертне опитування до Дня подяки 2018. 23 вересня 2018 року. URL: <https://tv.hope.ua/uk/news/poll2018>.
5. Виноградов В. Сім'я як духовна фортеця. URL: <https://poklik.org/simya-yak-duhovna-fortetsya/>.
6. Соціальне служіння євангельських християн // Протестанти. Надбаня України. С. 8–11.
7. Лірник О. В. Аналіз та осмислення соціального служіння п'ятидесятників, баптистів та адвентистів у сучасній Україні. URL: <http://r500.ua/analiz-ta-osmyslennya-sotsialnogo-sluzhinnya-p-yatidesyatnikov-baptistiv-ta-adventistiv-u-suchasnij-ukrayini/>.
8. Альянс “Україна без сиріт”. URL: <https://ukrainabezsyrit.org/alyans>.
9. Виступ М. Паночка у Верховній Раді. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=S0v0eM-cF68w>.
10. Виноградов В. Сім'я як духовна фортеця // Протестанти. Надбаня України. С. 4–7.
11. Глобальний лідерський саміт. URL: ticketclub.com.ua/event/5419.
12. Про форум. URL: <http://www.forumeast.eu/ua/o-forume>.